

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

МИХАЙЛОВ Олександр Миколайович

УДК 342.925:(347.962+347.94)(477)

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНШИХ УЧАСНИКІВ
АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

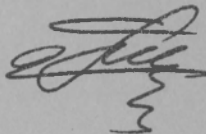
- Науковий керівник** доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
КІВАЛОВ Сергій Васильович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
Президент
- Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор
РЯБЧЕНКО Олена Петрівна,
Національний університет державної
податкової служби України,
начальник кафедри управління
адміністративного права
та адміністративної діяльності;
- кандидат юридичних наук
АРАКЕЛЯН Марія Мінасівна,
Одеський окружний адміністративний суд,
суддя

Захист відбудеться 24 квітня 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «10» березня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З метою забезпечення об'єктивного і своєчасного розгляду і вирішення адміністративних спорів законодавець визначив таку групу процесуальних осіб – інших учасників адміністративного процесу, які не є опонентами особам, що беруть участь у справі. Особи, які є іншими учасниками адміністративного процесу, сприяють суду та особам, що беруть участь у судочинстві, а також, попри «факультативний», «допоміжний» або «технічний» характер своєї участі, сприяють здійсненню правосуддя в адміністративній справі. Питання правового статусу, завдань і функцій секретаря судового засідання, помічника судді та судового розпорядника, а також окремих прав та обов'язків свідка, експерта, спеціаліста, перекладача у процесі здійснення судом правосуддя належать до кола проблем, що потребують вивчення та вирішення правового регулювання.

Важливо зазначити, що прагнення законодавця до удосконалення правових засад адміністративного судочинства України неодноразово змінювало вектор у визначенні основ правового статусу окремих інших учасників адміністративного процесу і, як результат – відсутність системного підходу у реформуванні законодавства на міжгалузевому та галузевому рівнях, що призвело до «дисбалансу» прав та обов'язків секретаря судового засідання, помічника судді та судового розпорядника в адміністративному судочинстві. Так, на теперішній час правовий статус секретаря судового засідання має прояв через призму здійснення ним чисто технічних функцій. Водночас, новела законодавця – за дорученням головуючого у справі «вимушене» виконання секретарем судового засідання функцій відсутнього обов'язкового учасника процесу – судового розпорядника – потребує від нього нових знань, спеціальних умінь тощо. Складна ситуація склалася й навколо визначення правового статусу помічника судді, оскільки у судовій практиці, всупереч чинному процесуальному законодавству України, мають місце випадки виконання помічником судді у судовому засіданні, з «мовчазної згоди» останнього, функцій відсутнього із поважних причин секретаря судового засідання і навпаки. Крім того, як свідчить судова практика, недостатньо урегульованими залишаються питання щодо: уточнення правового статусу експерта в адміністративному судочинстві, зокрема, доказової сили висновку експерта; консультацій і роз'яснень спеціаліста; наслідки неприбуття у судове засідання перекладача, допущеного за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначеного з ініціативи суду тощо.

Слід зазначити, що окремі питання правового статусу інших учасників адміністративного судочинства досліджувалися у наукових працях В.К. Магвійчука, О.М. Пасенюка, С.М. Федулової, І.О. Хар (секретаря судового

засідання); С.В. Ківалова, О.І. Каргузової, А.Ю. Осадчого, Т.В. Галайденко (судовий розпорядник); С.М. Алфьорова, Є.В. Додіна, О.В. Крикун (свідок); Г.Л. Карпенко, Н.В. Шахмана, О.В. Джафарової (експерт); О.В. Круть, Л.М. Ракітіної, О.Г. Юшкевича (спеціаліст); Ж.Д. Горіної, І.А. Бережної, А.В. Мамрак, О. Паршіна, (перекладач); М.Т. Алімбекова, Б.О. Аметова, К.А. Мамі, І.М. Осики, Д.А. Шамшієва (помічник судді). Водночас, їхні дослідження мали або загальнотеоретичний, або вузькогалузевий характер, базувалися або на законодавстві, яке вже втратило чинність, або на зарубіжному законодавстві.

Таким чином, недостатня як теоретична визначеність, так і нормативна урегульованість, неналежна практична реалізація прав і обов'язків інших учасників адміністративного судочинства, обумовили необхідність здійснення монографічного дослідження питання правового статусу інших учасників адміністративного судочинства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретико-правове забезпечення реалізації адміністративної реформи в Україні», що є складовою частиною теми Національного університету «Одеська юридична академія» «Традиції і новації у сучасній українській державності та правовому житті» (державний реєстраційний номер 0101U001195).

Мета та задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є встановлення сутності і змісту правового статусу інших учасників адміністративного судочинства, стану їх правового регулювання та визначення основних напрямів його подальшого удосконалення шляхом внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України. Визначена мета обумовила такі задачі наукового дослідження:

охарактеризувати зміст і співвідношення категорій «суб'єкт адміністративного судочинства» і «учасник адміністративного судочинства»;

розкрити зміст поняття «правовий статус учасників адміністративного судочинства»;

уточнити критерії класифікації учасників адміністративного судочинства, виокремити та охарактеризувати критерії класифікації «інших учасників адміністративного судочинства»;

виокремити особливості правового статусу секретаря судового засідання-помічника судді і надати пропозиції щодо його правової регламентації;

охарактеризувати правовий статус судового розпорядника та визначити доцільність його функціонування в адміністративному судочинстві;

виокремити особливості правового статусу помічника судді і надати пропозиції щодо його правової регламентації;

виявити особливості правового статусу експерта та спеціаліста в адміністративному судочинстві;

охарактеризувати правовий статус перекладача в адміністративному судочинстві та визначити юридичні наслідки його неявки у судові засідання;

надати пропозиції щодо удосконалення правової регламентації статусів інших учасників адміністративного судочинства.

Об'єктом дослідження є правовий статус учасників адміністративного судочинства.

Предметом дослідження є правовий статус інших учасників адміністративного судочинства.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, застосування яких здійснено у межах системного підходу. Підґрунтям дослідження є діалектичний метод наукового пізнання явищ дійсності у їхньому розвитку та взаємозв'язку.

У роботі застосовано методи наукового пізнання, характерні для досліджень юридичного змісту використаних категорій: формально-догматичний – для аналізу категоріально-понятійного апарату [п. 1.2]; класифікації та групування – для систематизації учасників адміністративного судочинства, напрямків удосконалення правового статусу інших учасників адміністративного судочинства [п. 1.3]; історико-правовий та порівняльно-правовий – для аналізу теоретичних основ визначення правового статусу учасників адміністративного судочинства, виокремлення особливостей правового статусу учасників адміністративного судочинства [п.п. 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1]; на основі методів правового моделювання, компаративного та формально-догматичного методів, методу документального аналізу визначено напрямки удосконалення процесуального статусу інших учасників адміністративного судочинства, які належать, та які не належать до апарату суду [п.п. 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3].

Теоретичну базу дослідження становлять праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених із питань адміністративного процесу й адміністративного судочинства, як: М.М. Аракелян, Л.Р. Біла-Тіунова, Н.Є. Блажівська, І.Л. Бородін, І.П. Голосніченко, В.М. Горшенєв, О.М. Пасенюк, І.О. Картузова, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Б.Д. Мартиненко, В.К. Матвійчук, А.Ю. Осадчий, О.П. Рябченко, І.О. Хар, О.О. Погрібний, О.І. Харитонова та ін. Особливу увагу було приділено дослідженням процесуальних прав та обов'язків учасників адміністративного процесу таких учених, як: Р.О. Куйбіда, Е.Ф. Демський, І.І. Діткевич, О.В. Кузьменко, А.Т. Комзюк, М.В. Косюта, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник, О.М. Пасенюк, В.С. Стефанюк, М.М. Тищенко,

В.В. Долежан, Ю.Є. Полянський та ін. Аналізові окремих питань правового статусу учасників адміністративного процесу присвячували свої праці, зокрема: М.І. Смокович, М.І. Цуркан, І.Л. Самсін, М.Г. Кобилянський, В.М. Кравчук, О.В. Кошій, К.Ю. Пуданс-Шушлебін, О.В. Сонюк, А.В. Смитюх, І.В. Топор, В.В. Сухонос, В.В. Кривенко, Т.В. Галайденко, О.В. Крикун, О.О. Покрещук, Т.В. Гальчак.

Нормативним підґрунтям роботи є міжнародно-правові стандарти прав людини, які гарантують право на судовий захист, Конституція України, КАС України, чинні закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері судового розгляду та вирішення адміністративних справ.

Емпіричну основу дисертації становлять матеріали судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у національній адміністративно-правовій науці монографічним дослідженням теоретичних, нормативних та практичних проблем визначення та удосконалення правового статусу інших учасників адміністративного судочинства. У результаті здійсненого дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем, а саме:

уперше:

класифіковано інших учасників адміністративного судочинства за критерієм належності до апарату суду на: 1) осіб, які належать до апарату суду (секретар судового засідання, судовий розпорядник, помічник судді); 2) осіб, які не належать до апарату суду (експерт, спеціаліст, свідок, перекладач);

аргументовано доцільність оптимізації апарату суду шляхом виключення з учасників адміністративного судочинства судового розпорядника;

сформульовано пропозицію щодо об'єднання повноважень секретаря судового засідання і помічника судді в одній процесуальній особі – секретар судового засідання-помічник судді;

запропоновано наділити секретаря судового засідання-помічника судді функціями медіатора з метою досягнення примирення між сторонами адміністративного процесу;

доведено необхідність надання на законодавчому рівні доказової сили роз'ясненням та консультаціям спеціаліста;

удосконалено:

критерії класифікації: 1) суб'єктів адміністративного судочинства за: а) належністю до апарату суду; б) процесуальною роллю у справі; в) наявністю у структурі правового статусу окремих видів юридичної відповідальності; 2) інших учасників адміністративного судочинства

за: а) належністю до апарату суду; б) процесуальною роллю у справі; в) наявністю у структурі правового статусу окремих видів юридичної відповідальності;

уніфікувати підхід до доказової сили усіх засобів доказування шляхом усунення передбаченого КАС України додаткового обов'язку судді мотивувати рішення про незгоду з висновком експерта;

набули подальшого розвитку:

положення щодо ролі перекладача в адміністративному судочинстві шляхом обґрунтування необхідності удосконалення його правового статусу в частині правової регламентації наслідків неприбуття перекладача у судові засідання;

положення щодо надання доказової сили фактам, установленим експертом при складанні висновку;

зміст правового статусу перекладача шляхом встановлення можливості застосування до нього заходу процесуального примусу у вигляді заміни та неможливості застосування щодо нього примусу.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертація має теоретико-прикладний характер, а її висновки та пропозиції становлять науковий та практичний інтерес і можуть бути використаними у:

науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень питань, пов'язаних із правовим статусом учасників і суб'єктів адміністративного судочинства;

правотворчості – для внесення змін і доповнень до КАС України, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», «Про державну службу»;

правозастосуванні – для удосконалення організаційно-правових засад діяльності апаратів судів;

навчальному процесі – для підготовки підручників та навчальних посібників із курсу «Адміністративний процес» і викладання цього курсу.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертації обговорювалися на засіданні кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні результати дослідження доповідалися на: Міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку права в Україні», присвяченої 5-річчю заснування Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса, 7–8 грудня 2007 р.); «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 5–6 червня 2009 р.; 20–21 травня 2011 р.; 20–21 квітня 2012 р. 16–17 травня 2013 р.); «Роль права у забезпеченні законності та правопорядку» (м. Запоріжжя, 11–12 жовтня 2011 р.); «Роль права та закону у сучасному світі», (м. Київ, 5–6 жовтня 2011 р.); «Правові проблеми зміцнення української державності»

(м. Одеса, 29–30 листопада 2011 р.); «Національне та міжнародно-правове забезпечення стабільного розвитку» (м. Львів, 2–3 березня 2012 р.); «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права», присвячений 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Міжнародних науково-практичних інтернет-конференціях: «Україна наукова» (м. Київ, 21–23 грудня 2011 р.); «Новітні наукові дослідження держави і права – 2012» (м. Миколаїв, 20 березня 2012 р.); «Актуальні проблеми функціонування держави та тенденції захисту прав і свобод людини» (м. Київ, 4 жовтня 2011 р.); а також Всеукраїнській науково-практичній конференції «Практика виборчого процесу в Україні та проблеми його правового врегулювання» (м. Одеса, 18–19 листопада 2005 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи знайшли відображення у 8 статтях, 7 із яких – у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 14 працях апробаційного характеру.

Структура дисертації побудована відповідно до мети та завдань дослідження і складається із вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, а також списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 237 сторінок тексту, із них основного тексту 195 сторінок, список використаних джерел містить 367 найменувань і розміщений на 42 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його зв'язок з науковими програмами, планами, темами, об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, його методологічну базу, сформульовано новизну отриманих результатів, визначено їх теоретичне і практичне значення, наведено відомості про апробацію і публікації результатів дисертації.

Розділ 1. «Теоретико-методологічна характеристика інших учасників адміністративного судочинства в Україні» складається з трьох підрозділів і містить теоретико-методологічну характеристику «інших учасників адміністративного процесу», а саме: секретаря судового засідання, судового розпорядника, спеціаліста, експерта, перекладача, свідка.

У **підрозділі 1.1.** «Гене́за розвитку наукових поглядів щодо поняття та правового статусу учасників адміністративного судочинства» встановлено, що ступінь наукових досліджень правового статусу учасників адміністративного процесу є недостатньо високим і потребує подальших

напрацювань. Встановлено, що загальні теоретичні засади оформлення правового статусу учасників адміністративного судочинства мають витоки у працях вчених – представників інших галузевих процесуальних наук, передусім цивілістичного спрямування (А.В. Ванярхо, М.А. Вікут, Є.А. Трещева Д.М. Чечот, В.М. Щеглов, В.В. Ярков). Але при цьому вони формуються під впливом специфічної процесуальної форми, створеної для потреб врегулювання спорів публічно-правового характеру. Відтак, базові наукові дослідження О.В. Кузьменко, В.С. Стефанюка, В.К. Колпакова, В.В. Гордєєва забезпечили конкретизацію та уточнення уже усталеної у цивілістиці теоретичної концепції правового статусу учасників адміністративного судочинства.

Акцентовано увагу на працях представників Одеської школи адміністративного права і процесу – С.В. Ківалова, Л.Р. Білої-Тіунової, І.А. Каргузової, А.Ю. Осадчого, О.І. Харитонової, які досліджували: юридичний інтерес у змісті права фізичної особи на захист в адміністративному суді; особливості реалізації процесуальних прав учасників адміністративного процесу; докази і доказування при розгляді спорів тощо.

У підрозділі 1.2. *«Методологічна та понятійно-категоріальна характеристика інших учасників адміністративного судочинства»* акцентовано увагу на методології здійснення дисертаційного дослідження. Зазначено, що метод сходження від абстрактного до конкретного, який полягає в такому ході думки, що веде дослідника до все більш повного, всебічного відтворення предмета, дозволив виокремити три етапи теоретичної думки: 1) емпіричне дослідження безпосередньо, чуттєво-конкретно даного предмета; 2) етап сходження від чуттєво-конкретного до вихідної абстракції, до пізнання сутності предмета; 3) етап повернення до «покинутого» у процесі абстрагування предмета на основі знання його власної сутності, тобто етап сходження від вихідної абстракції до цілісного теоретико-конкретного поняття предмета, іншими словами, це шлях до конкретного, сутнісного наукового мислення, здатного втілитися у практику.

Методи абстрагування, формалізації та ідеалізації дозволили, з одного боку, спиратися на потужний загальнолюдський філософський досвід вивчення органічної єдності процесуально-правового знання в усіх його проявах, з іншого, корелювати його з адміністративним судовим процесом та його властивостями на сучасному історично-культурному етапі розвитку.

Системно-структурний підхід до визначення основних складових правового статусу учасників адміністративного судочинства дозволив розглянути їх як мотиваційно-спонукальну домінанту правозастосувальної поведінки людини і суспільства. Окрім названих, використано метод

єдності історичного і логічного, історико-правовий, формально-логічний, структурно-функціональний, нормативно-догматичний методи, а також метод компаративістики.

У підрозділі 1.3. *«Види учасників адміністративного судочинства»* здійснено аналіз класифікації учасників адміністративного судочинства у сучасній адміністративній науці. Запропоновано класифікацію, яка ґрунтується на нормах чинного адміністративного процесуального законодавства, систематизує наявні критерії поділу учасників процесу на групи та акцентує увагу на «інших учасниках адміністративного судочинства». Цей критерій – належність до апарату суду, тобто незацікавленими у результатах розгляду адміністративної справи можуть бути як ті учасники, що обслуговують судовий процес «зсередини», в силу наданих законом повноважень, так і ті учасники, що залучаються до процесу «ззовні», що дозволить організувати процес у цілому на новому рівні, привести його у відповідність до європейських стандартів, а також оптимізувати державні видатки на утримання судової системи.

Визначено законодавчу прогалину в регулюванні правового статусу тих учасників процесу, які заявляють самостійні вимоги до адміністративного суду, але, як сторони процесу, не визначені процесуальним законом. Такими особами є треті особи із самостійними вимогами на предмет спору, особи (заявники), які звертаються з поданнями до адміністративного суду в особливому порядку, а також прокурор у визначених КАС України випадках.

У розділі 2 *«Особливості правового статусу інших учасників адміністративного судочинства, які належать до апарату суду»*, що складається з двох підрозділів, визначено способи нормативно-правового регулювання інших учасників адміністративного судочинства, які належать до апарату суду.

У підрозділі 2.1. *«Особливості правового статусу секретаря судового засідання в адміністративному судочинстві»* аргументовано, що як до прийняття КАС України, так і на теперішній час секретар судового засідання, маючи ту саму кваліфікацію, що й судовий розпорядник, фактично виконує права та обов'язки останнього. Зазначено, що секретар судового засідання так само, як і судовий розпорядник, виконує розпорядження головуючого у судовому засіданні і вимушений, оскільки не має владних повноважень щодо забезпечення порядку в залі судового засідання та не володіє спеціальними знаннями, уміннями та навичками, як і судовий розпорядник, у складних ситуаціях звертатися по допомогу до спеціальних підрозділів органів МВС України. Зазначено, що норми щодо виконання судовим розпорядником розпорядження головуючого про приведення до присяги перекладача, експерта та запрошення до зали

судового засідання свідків, приведення їх до присяги не узгоджуються з іншими формами КАС України, за якими головуючий у судовому засіданні попереджає перекладача, експерта та свідка під розписку про кримінальну відповідальність та приводить їх до присяги.

З'ясовано зарубіжний досвід реформування судової системи і аргументовано закріплення на законодавчому рівні оновленого статусу такого іншого учасника адміністративного судочинства, як секретар судового засідання-помічник судді.

Визначено необхідність удосконалення правового статусу секретаря судового засідання-помічника судді в частині освітньо-кваліфікаційних вимог, умов прийняття на роботу та підстав звільнення. У контексті імплементації Європейських стандартів організації і функціонування судової влади, на секретаря судового засідання-помічника судді запропоновано покласти повноваження щодо проведення примирних процедур між сторонами.

У підрозділі 2.2. *«Особливості правового статусу судового розпорядника в адміністративному судочинстві»* доведено, що наявність інституту судового розпорядника в адміністративному судочинстві України не виправдовує себе. Коефіцієнт корисної дії служби судових розпорядників є надто низьким, оскільки до його утворення функції судового розпорядника, які раніше виконували секретар судового засідання і судова міліція, у разі його відсутності, за рішенням головуючого у судовому засіданні, так само продовжують виконувати секретар судового засідання і спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон». Визначено, що для виконання функцій судового розпорядника достатньо особи з неповною вищою освітою за спеціальністю «Правознавство» або «Правоохоронна діяльність», з освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче молодшого спеціаліста, тобто технічні функції (запрошення учасників адміністративного процесу до зали судового засідання, оголошення про вхід/вихід суду до/із зали судового засідання тощо) судового розпорядника слід повернути секретареві судового засідання-помічнику судді, підвищивши йому заробітну плату за рахунок вивільнених коштів. Ці дії дадуть змогу оптимізувати видатки на утримання апарату суду.

Встановлено, що охоронні функції судового розпорядника (забезпечення належного стану зали судового засідання, слідкування за дотриманням порядку особами, присутніми у залі судового засідання, виконання розпоряджень головуючого, що пов'язане із забезпеченням умов, необхідних для розгляду адміністративної справи тощо) слід покласти (не фактично, а нормативно) на професійно підготовлених працівників спеціального підрозділу судової міліції «Грифон».

У розділі 3 «Особливості правового статусу інших учасників адміністративного судочинства, які не належать до апарату суду», що складається з трьох підрозділів, охарактеризовано правовий статус тих інших учасників адміністративного судочинства, що не належать до апарату суду: експерт, спеціаліст, свідок, перекладач.

У підрозділі 3.1. «Особливості правового статусу свідка в адміністративному судочинстві» визначено, що суди на практиці мало звертають уваги на такого носія доказової інформації, як показання свідків, хоча інформація, що надходить від них, є важливим джерелом доказів в адміністративній справі, а її цінність зумовлена тим, що вони можуть містити відомості про факти предмета доведення, доказові факти, факти процесуального характеру, а також про причини виникнення адміністративно-правових суперечок, факти порушення режиму законності кимось із суб'єктів адміністративного процесу. Водночас, норми чинного КАС України не містять норми щодо обов'язкового залучення свідків до розгляду справ щодо оскарження актів суб'єктів владних повноважень. Встановлено, що правовий статус свідка як іншого учасника адміністративного судочинства характеризується такими особливими ознаками: 1) наявність права не відповідати на запитання судового розпорядника; 2) механізм реалізації права знати про дату, час і місце судового розгляду справи (можливість виклику через засоби масової інформації); 3) механізм реалізації обов'язку повідомляти про відомі йому обставини, які мають значення для справи (видалення із зала судового засідання); 4) можливість «суміщення» статусу свідка із статусом особи, які беруть участь у справі.

У підрозділі 3.2. «Особливості правового статусу експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві» охарактеризовано правовий статус спеціаліста і зазначено, що ненадання роз'ясненням спеціаліста статусу доказів в адміністративній справі є суттєвою прогалиною у чинному законодавстві, яка має бути усунутою. Визначено, що спеціалістом визнається особа, яка володіє спеціальними знаннями у певній галузі, навичками застосування технічних засобів і може надавати довідки і консультації під час вчинення процесуальних дій учасниками процесу, а доказами в адміністративному судочинстві мають бути будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, роз'яснень і консультацій спеціаліста, висновків експертів.

У підрозділі 3.3. «Особливості правового статусу перекладача в адміністративному судочинстві» встановлено, що участь перекладача в адміністративному процесі забезпечує можливість користуватися рідною або іншою мовою, якою володіють учасники провадження, а отже і сприяє забезпеченню необхідних умов для об'єктивного, всебічного дослідження обставин справи. Послуги перекладача необхідні для виявлення і закріплення доказів, надання можливості учасникам ознайомитися із зібраними у справі матеріалами.

Акцентовано увагу на тому, що чинне законодавство не передбачає критеріїв визначення достатнього рівня володіння державною мовою, а також не встановлює, яким чином і хто має визначати цей рівень. Як свідчить практика, рівень володіння учасником процесу державною мовою має визначати адміністративний суд, адже саме на підставі ухвали суду перекладач допускається до справи або за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається за ініціативи суду.

Встановлено, що за відсутності перекладача у судовому процесі у тих випадках, коли його участь є необхідною, об'єктивний і неупереджений розгляд адміністративної справи стає неможливим. Натомість, законодавцем не передбачено норм, присвячених правовим наслідкам неявки перекладача у судові засідання. У зв'язку із вищенаведеним запропоновано внести зміни до КАС України: «Якщо в судові засідання не прибули свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, суд заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, про можливість продовження судового розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не прибули, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про оголошення перерви. Одночасно суд може вирішити питання про привід свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не прибули».

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні виокремлено та охарактеризовано особливості правового статусу інших учасників адміністративного судочинства і запропоновано основні напрямки його удосконалення.

1. Визначено, що учасник адміністративного судочинства – це особа, наділена адміністративно-процесуальною правоздатністю, яка за певних умов реалізовує власну адміністративно-процесуальну дієздатність для участі у процесі здійснення адміністративного судочинства, з метою захисту, відновлення, охорони оспорюваного чи порушеного права, законного інтересу учасника правовідносин. Інший учасник адміністративного судочинства – це особа, яка, з метою вирішення завдань адміністративного судочинства, залучається судом з власної ініціативи або за ініціативи

сторін процесу, або яка вступає в процес на підставі закону, реалізуючи процесуальні права та обов'язки на підставі ухвали суду, або в межах визначеної законом компетенції, а в разі порушення встановлених у суді правил або протиправного перешкоджання здійсненню адміністративного судочинства може бути притягнутою до юридичної відповідальності.

2. Встановлено, що правовий статус є багатоаспектною, комплексною, універсальною категорією, що має чітку стабільну структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також, шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначає місце суб'єкта в системі правовідносин. Визначено, що один учасник процесу водночас не може виконувати функції іншого учасника процесу, тобто процесуальні функції не можуть суміщатися однією особою.

3. Запропоновано такі критерії класифікації суб'єктів адміністративного судочинства: 1) за формою провадження, в якому беруть участь: а) особи, які беруть участь у судовому засіданні; б) особи, які беруть участь у письмовому провадженні; в) особи, які беруть участь у скороченому провадженні; 2) за наявністю державно-владних повноважень: а) особи, яких наділено державно-владними повноваженнями; б) особи, яких наділено окремими державно-владними повноваженнями; в) особи, яких не наділено державно-владними повноваженнями.

4. Запропоновано представників, залучених до справи на підставі закону, класифікувати за критерієм наявності державно-владних повноважень: 1) особи, яких не наділено державно-владними повноваженнями: а) представники фізичних осіб; б) представники юридичних осіб; 2) особи, яких наділено державно-владними повноваженнями: а) представники, що здійснюють «первинні»-представницькі функції; б) особи, що здійснюють «вторинні»-представницькі функції. Розкрито класифікацію представників учасників процесу, які беруть участь у справі на підставі договору в залежності від юридичного статусу особи, чиї інтереси представляються: 1) представництво інтересів фізичних осіб: а) особи, які здобули вищу юридичну освіту; б) особи, які не здобули або здобувають вищу юридичну освіту; 2) представництво інтересів юридичної особи: а) адвокатське бюро, адвокатське об'єднання; б) юридична особа, статут якої не передбачає здійснення професійної діяльності адвоката щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнтові.

5. Зважаючи на відокремленість групи інших учасників адміністративного судочинства та її неоднорідність, здійснено класифікацію інших учасників за такими критеріями: 1) належність до апарату суду: а) особи, які входять до апарату суду; б) особи, які не входять до апарату суду; 2) процесуальна роль у справі: а) обов'язкові, б) факультативні; 3) наявність у структурі правового статусу окремих видів юридичної

відповідальності: а) особи, до яких є можливим застосування усіх видів юридичної відповідальності; б) особи, до яких є можливим застосування кримінальної та адміністративної відповідальності.

6. Доведено, що одним з елементів правового статусу інших учасників адміністративного судочинства є обов'язок протерпіти несприятливі наслідки, у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу. За ступенем поширеності їх може бути поділено на дві групи: 1) загальні – ті, що застосовуються до всіх інших учасників (попередження); 2) виключні – ті, що можуть бути застосовані до окремих їх різновидів. Встановлено, що привід є виключним заходом процесуального примусу щодо експертів, спеціалістів, свідків, а заміна – щодо перекладача, секретаря, розпорядника.

7. Наявність інституту судового розпорядника в адміністративному судочинстві України не виправдовує себе, а коефіцієнт корисної дії служби судових розпорядників є вкрай низьким. Враховуючи, що до її утворення, функції судового розпорядника виконували секретар судового засідання і судова міліція, так само на теперішній час, – за рішенням головуючого у судовому засіданні, – фактично продовжують виконувати секретар судового засідання і спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон».

8. З урахуванням зарубіжного досвіду реформування судової системи на законодавчому рівні запропоновано закріпити статус іншого учасника адміністративного судочинства, а саме: секретаря судового засідання-помічника судді. Введення такого учасника обумовлене, перш за все, тим, що для якісного здійснення суддею правосуддя є необхідною достатня кількість часу для підготовки справи до судових слухань, що, у більшості випадків, є основою успішного і своєчасного розгляду справи, без подальшого його відкладення, тяганини. Саме помічник судді повинен сприяти організації судового процесу, його плануванню й управлінню рухом, що, природно, дозволить суддям працювати уже з підготовленими справами, а не відкладати їх розгляд у зв'язку з ненаданням окремих документів.

9. Запропоновано удосконалити правовий статус секретаря судового засідання-помічника судді в частині: а) освітньо-кваліфікаційних вимог; б) умов прийняття на роботу; в) підстав звільнення з роботи; г) покладення на нього функції створення умов для укладення сторонами угоди про примирення в адміністративній справі. У зв'язку з вищенаведеним запропоновано внести зміни до:

1) КАС України та законів України:

викласти в такій редакції:

– ст. 62: «Учасниками адміністративного процесу, крім осіб, які беруть участь у справі, є секретар судового засідання-помічник судді, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач»;

– ст. 63: «Секретар судового засідання-помічник судді»

«Секретар судового засідання-помічник судді: здійснює підбір актів законодавства, які необхідні для розгляду конкретної судової справи; вивчає та узагальнює практику розгляду справ і застосування законодавства; бере участь у попередній підготовці судових справ до розгляду; вивчає матеріали справи на предмет можливості укладення угоди про примирення сторін, проводить консультації зі сторонами процесу, готує проект угоди про примирення, та надає її на затвердження головууючого; здійснює судові виклики і повідомлення; перевіряє наявність та з'ясовує причини відсутності осіб, яких було викликано до суду, і доповідає про це головууючому; запрошує учасників адміністративного процесу до зали судового засідання, оголошує про вхід/вихід суду до/із зали судового засідання; забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами; веде журнал судового засідання, забезпечує фіксування судового процесу технічними засобами; оформляє матеріали адміністративної справи, зокрема, копії судових рішень, які надсилає сторонам, іншим особам, які беруть участь у справі; виконує інші доручення головууючого у справі»;

– ч. 3 ст. 51: «3. Сторони можуть досягнути примирення й укласти між собою угоду про примирення на будь-якій стадії адміністративного процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі»;

2) Закону України «Про судоустрій і статус суддів»:

– ст. 154 «Секретарі судового засідання-помічники суддів судів загальної юрисдикції»

«1. Кожний суддя суду загальної юрисдикції може мати секретаря-судового засідання-помічника, правовий статус і умови діяльності якого визначаються цим Законом та положенням, що затверджується Радою суддів України.

2. Секретарем судового засідання-помічником судді може бути громадянин України, який має повну вищу освіту в галузі права за спеціальністю «Правознавство» або «Правоохоронна діяльність» з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра і вільно володіє державною мовою. Секретарі судового засідання-помічники суддів Верховного Суду України повинні також мати стаж роботи у галузі права не менше трьох років.

3. Секретарі судового засідання-помічники суддів прикріплюються для кадрового та фінансового обслуговування до апарату відповідного суду, на них поширюється дія Закону України «Про державну службу».

4. Судді самостійно здійснюють добір секретарів судового засідання-помічників суддів. Секретар судового засідання-помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді.

5. Секретарі судового засідання-помічники суддів із питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді.

6. Період перебування на посаді секретаря судового засідання-помічника судді зараховується до трудового стажу, який дає право на зарахування до кадрового резерву на заміщення вакантних посад судді».

10. Встановлено, що експерт і спеціаліст належать до однієї групи учасників адміністративного судочинства на підставі того, що кожен із них у судовому адміністративному процесі виконує допоміжну функцію для з'ясування обставин справи. Однак, на відміну від висновків експерта, результати роботи спеціаліста за чинним адміністративно-процесуальним законом не є джерелом доказів, а лише допомагають суду та іншим учасникам процесу розібратися в інформації, зокрема й доказах, зрозуміти її. У зв'язку із цим запропоновано такі зміни до КАС України:

викласти в такій редакції:

– ч. 5 ст. 82: «Суд досліджує висновки експерта й оцінює їх на предмет належності і допустимості. У разі альтернативних висновків експерта, суд може оцінювати як докази обставини і факти, встановлення яких передувало дачі висновків. Мотиви прийняття або неприйняття висновків (установлених обставин, фактів) експерта обґрунтовуються у судовому рішенні»;

– ч. 1, 2 ст. 67:

«1. Спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями у певній галузі, навичками застосування технічних засобів, і може надавати довідки і консультації під час вчинення процесуальних дій учасниками процесу.

2. Спеціаліст може бути залучений до участі у справі ухвалою суду, як за ініціативи суду, так і на підставі клопотання учасників процесу. Спеціаліст залучається з метою надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), або надання консультативно-довідкової інформації (щодо виду судової експертизи, строків її проведення і вартості, профільних експертних організацій, формулювання питань, які ставляться на її вирішення), або для аналізу і роз'яснення висновку експерта»;

– ч. 1 ст. 69: «Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, роз'яснень і консультацій спеціаліста, висновків експертів».

11. Визначено, що діяльність перекладача в адміністративному процесі має першочергове значення для реалізації принципу ведення судочинства

національною мовою. Водночас зазначено, що засадничі норми КАС України не закріплюють принципу ведення судочинства державною мовою та не відображають право учасників процесу користуватися іншою, зокрема, регіональною мовою. Встановлено, що за відсутності перекладача у судовому процесі у тих випадках, коли його участь є потрібною і необхідною, об'єктивний і неупереджений розгляд адміністративної справи стає неможливим. Водночас, КАС України не містить норми стосовно процесуальних наслідків неявки перекладача у судові засідання. У зв'язку із цим запропоновано внести такі зміни до КАС України:

викласти її у такій редакції:

– п. 4 ст. 7: «4) ведення адміністративного процесу державною мовою та забезпечення права особам, які нею не володіють, користуватися рідною мовою, зокрема, регіональною, і послугами перекладача».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Михайлов О.М. Підстави представництва в адміністративному судочинстві / О.М. Михайлов // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № 34. – С. 177–183.
2. Михайлов О.М. Ознаки примирення сторін у справах адміністративної юрисдикції / О.М. Михайлов // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № 35. – С. 300–304.
3. Михайлов О.М. Судовий розпорядник як учасник адміністративного судочинства України: проблеми правового регулювання / О.М. Михайлов // Митна справа. – 2011. – № 6. – С. 149–157.
4. Михайлов О.М. Процедура вступу помічників суддів адміністративного суду на державну службу в Україні / О.М. Михайлов // Актуальні проблеми політики. – 2013. – № 48. – С. 338–348.
5. Михайлов О.М. Відмова позивача від адміністративного позову: поняття та ознаки // Кримський юридичний вісник. – 2008. – № 1 (2). – С. 246–252.
6. Михайлов О.М. Надання на прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду допомоги в оформленні позовної заяви / О.М. Михайлов // Jurnalul juridic național: teorie și practică. – 2014. – №. – 6. – С. 97–99.
7. Михайлов О.М. Реалізація ч. 3 ст. 105 КАС України через призму стандартів Правил поведінки працівника суду / О.М. Михайлов // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. – № 6. – С. 198–203. [Електронний ресурс] / Електронне наукове

фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал» // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja>

8. Михайлов О.М. Суб'єкти адміністративного процесу (судочинства): підходи до класифікації / О.М. Михайлов // Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». – 2014. – №. – 6. – С. 128–135. [Електронний ресурс] / Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал» // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.lsej.org.ua/index.php/nomeri-zhurnalu?id=22>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Михайлов О.М. Дослідження судом рушень виборчого законодавства // Всеукраїнська науково-практична конференція «Практика виборчого процесу в Україні та проблеми його правового врегулювання», Одеса, 18–19 листопада 2005 р. – О. : Юрид. л-ра. – С. 78–79.

2. Михайлов О.М. Поняття визнання відповідачем адміністративного позову // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : зб. – О. : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2007. – Вип. 7. – С. 131–133.

3. Михайлов А.Н. Судебное усмотрение в административном процессе: историография вопроса. Правове життя сучасної України : тези доповідей Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу (м. Одеса, 5–6 червня 2009 р.) / відп. ред. д-р юрид. наук. проф. Ю.М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2009. – С. 269–271.

4. Михайлов О.М. Окремі аспекти проблеми виконання функцій судового розпорядника в адміністративному судочинстві. Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. складу, (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.) Т. 2 / відп. ред. д-р юрид. наук. В.М. Дрьомін // Національний університет «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2011. – С. 14–16.

5. Михайлов О.М. Підстави класифікації учасників адміністративного судочинства України. Актуальні проблеми функціонування держави та тенденції захисту прав і свобод людини : зб. матеріалів науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція», – www.LegalActivity.com.ua (м. Київ, 4 жовтня 2011 р.). – К., 2011. – С. 75–80.

6. Михайлов О.М. Вища юридична освіта як кваліфікаційна вимога до помічника судді. Роль права у забезпеченні законності та правопорядку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 11–12 жовтня 2011 р.). – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. – Ч. 2. – С. 53–57.

7. Михайлов О.М. Вільне володіння державною мовою як кваліфікаційна вимога до помічника судді. Актуальні питання сучасної

юридичної науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5–6 жовтня 2011 р.) – К. : Центр правових наукових досліджень, 2011. – Т. 2. – С. 103–104.

8. Михайлов О.М. Примирення у справах адміністративної юрисдикції: за і проти. Правові проблеми зміцнення української державності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 29–30 листопада 2011 р.). – О. : ГО «Причорноморська фундація права», 2011. – Ч. 2. – С. 77–80.

9. Михайлов О.М. Стаж у галузі права як кваліфікаційна вимога для претендента на посаду «правої руки» судді. Україна наукова : матеріали 8 Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Київ, 21–23 грудня 2011 р.) – К. : Інститут наукового прогнозування, Кримський інститут економіки та господарського права, кафедра політології та права Вінницького національного технічного університету, Поволзька академія державної служби, Громадська організація «Асоціація»Аналітикум», Міжнародне товариство прав людини, ТОВ «ТК Меганом», 2011. – Ч. 9. – С. 19–22.

10. Михайлов О.М. Виконання невластивих секретарю судового засідання функцій. Національне та міжнародно-правове забезпечення стабільного розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 2–3 березня 2012 р.) – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2012. – Ч. II. – С. 96–98.

11. Михайлов О.М. Виконання функцій секретарем судового засідання за законодавством України та Молдови : порівняльний аналіз. Новітні наукові дослідження держави і права – 2012 : зб. наук. праць / за ред. П.М. Шапірка, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2012. – С. 158–162.

12. Михайлов О.М. Роль й ступінь участі помічника судді адміністративного суду у здійсненні державно-владних функцій. Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (м. Одеса, 20–21 травня 2012 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – С. 69–71.

13. Михайлов О.М. Класифікація джерел правового статусу перекладача в адміністративному судочинстві України. Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – С. 69–71.

14. Михайлов О.М. Забезпечення фіксування судового процесу технічними засобами помічником судді адміністративного суду. Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2013. – С. 86–89.

АНОТАЦІЯ

Михайлов А.Н. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено комплексному науковому дослідженню правового статусу інших учасників адміністративного судочинства. Удосконалено визначення понять «учасник адміністративного судочинства» та «інший учасник адміністративного судочинства». Встановлено, що правовий статус є багатоаспектною, комплексною, універсальною категорією, яка має чітку стабільну структуру і встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою. Визначено, що один учасник процесу не може виконувати одночасно функції іншого учасника процесу. Розроблено критерії класифікації суб'єктів адміністративного судочинства. Враховуючи «трасування» групи інших учасників адміністративного судочинства та її неоднорідність, послідовно виокремлено критерії диференціації інших учасників адміністративного судочинства.

З урахуванням зарубіжного досвіду реформування судової системи на законодавчому рівні запропоновано закріпити статус іншого учасника адміністративного судочинства, а саме: секретаря судового засідання-помічника судді. Запропоновано удосконалити правовий статус секретаря судового засідання-помічника судді у частині: а) освітньо-кваліфікаційних вимог; б) умов прийому на роботу; в) підстав звільнення; г) покладення на нього функції створення умов для укладення сторонами угоди про примирення в адміністративній справі.

Обґрунтовано, що інститут судового розпорядника в адміністративному судочинстві України не виправдовує себе. Доцільним є виключення з процесуального законодавства норм щодо судового розпорядника як учасника адміністративного судочинства.

Ключові слова: процесуальні права та обов'язки, суб'єкт адміністративного судочинства, учасник адміністративного судочинства, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, помічник судді.

АННОТАЦИЯ

Михайлов А.Н. Правовой статус иных участников административного судопроизводства в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право; финансовое право; информационное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация посвящена комплексному научному исследованию правового статуса иных участников административного судопроизводства. Усовершенствованы определения понятий «участник административного судопроизводства» и «иной участник административного судопроизводства». Установлено, что правовой статус является многоаспектной, комплексной, универсальной категорией, имеющей четкую стабильную структуру и устанавливает характер и принципы взаимодействия субъектов общественных отношений между собой. Определено, что один участник процесса не может выполнять функции любого другого участника процесса.

Разработаны следующие критерии классификации субъектов административного судопроизводства: 1) по форме проведения, в котором принимают участие: а) лица, участвующие в судебном заседании; б) лица, участвующие в письменном производстве; в) лица, участвующие в сокращенном производстве; 2) при наличии государственно-властных полномочий: а) лица, которые наделены государственно-властными полномочиями; б) лица, которые наделены отдельными государственно-властными полномочиями; в) лица, которые не наделены государственно-властными полномочиями. Предложено классифицировать представителей, вовлеченных в дело, на основании закона согласно критерию наличия государственно-властных полномочий: 1) лица, не наделены государственно-властными полномочиями: а) представители физических лиц; б) представители юридических лиц; 2) лица, которые наделены государственно-властными полномочиями: а) представители, осуществляющие «первичные» представительные функции; б) лица, осуществляющие «вторичные» представительные функции; на основании договора в зависимости от юридического статуса лица, чьи интересы представляются: 1) представительство интересов физических лиц: а) лица, которые получили высшее юридическое образование; б) лица, которые не получили или получают высшее юридическое образование; 2) представительство интересов юридического лица: а) адвокатское бюро, адвокатское объединение; б) юридическое лицо, устав которого не предполагает осуществление профессиональной деятельности адвоката по защите, представительства и предоставления иных видов правовой помощи клиенту.

Доказано, что одним из элементов правового статуса иных участников административного судопроизводства является обязанность претерпеть неблагоприятные последствия в связи с применением мер процессуального принуждения. По степени распространенности они могут быть разделены на две группы: 1) общие – те, которые применяются ко всем иным участникам (предупреждение); 2) исключительные – те, которые могут быть применены к отдельным их представителям. Установлено, что привод является исключительной мерой процессуального принуждения в отношении экспертов, специалистов, свидетелей, а замена – в отношении переводчика, секретаря, судебного распорядителя.

С учетом зарубежного опыта реформирования судебной системы на законодательном уровне предлагается закрепить статус иного участника административного судопроизводства, а именно: секретаря судебного заседания-помощника судьи. Введение такого участника обусловлено, прежде всего, тем, что для качественного осуществления судьей правосудия необходимо достаточное количество времени для подготовки дела к судебным слушаниям, что, в большинстве случаев, является основой успешного и своевременного рассмотрения дела, без дальнейшего его откладывания, волокиты. Предложено усовершенствовать правовой статус секретаря судебного заседания-помощника судьи в части: а) образовательных квалификационных требований; б) условий приема на работу; в) оснований увольнения; г) возложения на него функций создания условий для заключения сторонами соглашения о примирении по административному делу.

Обосновано, что институт судебного распорядителя в административном судопроизводстве Украины не оправдывает себя. Целесообразно исключение из процессуального законодательства норм относительно судебного распорядителя как участника административного судопроизводства.

Ключевые слова: процессуальные права и обязанности, субъект административного судопроизводства, участник административного судопроизводства, секретарь судебного заседания, судебный распорядитель, свидетель, эксперт, специалист, переводчик, помощник судьи.

SUMMARY

Mykhailov O.M. Legal status of another participants of the administrative legal procedure in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the receipt a scientific degree of the candidate of jurisprudence on a speciality 12.00.07 – administrative law and process, financial law, informational law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2015.

Dissertation is sanctified to complex scientific research of legal status of another participants of the administrative legal procedure. The definitions of the terms the participant of the administrative legal procedure and other participants of the administrative legal procedure are improved.

It is stated that legal status is a multidimensional, complex, universal category which has a clear, stable structure and sets characters and principles of co-operation of subjects of public relations within each other. It is certain that one participant of process can not execute the functions of another participant of the process. The criteria of classification of subjects of the administrative legal procedure are worked out. Considering «tracing» of the group of another participants of the administrative legal procedure and her heterogeneity, consequently the criteria of differentiation of another participants of the administrative legal procedure are distinguished.

Taking into account foreign experience of reformation of the judicial system it is suggested to fasten status of another participant of the administrative legal procedure at legislative level, namely: secretary of judicial assistant meeting-judge. It is suggested to perfect legal status of secretary of judicial assistant meeting-judge in part: a) of educationally-qualifying requirements; b) terms of reception on work; b) grounds of discharge; r) laying-on on him functions of conditioning for a conclusion by parties of agreement about reconciliation in administrative business. It is reasonable, that the institute of judicial manager in the administrative rule-making of Ukraine does not justify itself. An exception from the judicial legislation of norms of relatively judicial manager is expedient as a participant of the administrative rule-making.

Keywords: judicial rights and duties, subject of the administrative legal procedure, participant of the administrative legal procedure, secretary of the judicial meeting, judicial manager, witness, expert, specialist, translator, assistant judge, vehicle of administrative court.